OBSERVAȚII PRIVIND DUBLETELE ETIMOLOGICE ÎN DIALECTUL ISTROROMÂN

Ana-Maria POP
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Dialect istoric al limbii române, istroromâna, asemeni aromânei şi meglenoromânei, s-a dezvoltat, după desprinderea din trunchiul românei comune, într-un mediu aloglot, fapt ce a dus, alături de factori de ordin politic, economic, cultural şi sociolingvistic (statutul de idiom vorbit într-un cadru restrâns, numărul mic al vorbitorilor etc.) la însuşirea de către vorbitorii istroromânei şi a altor idiomuri, aceştia devenind bi- şi chiar trilingvi. Cum era firesc, aceste contacte lingvistice de lungă durată au dus la modificări importante în cadrul tuturor compartimentelor limbii, dintre acestea, cel mai supus „primenirilor“ fiind lexicul.

Deşi influența cea mai puternică asupra istroromânei s-a exercitat (şi continuă să se exercite) din partea croatei (cu preponderență a graiurilor acesteia vorbite în peninsula Istria), un rol deloc de neglijat, cel puțin pentru istroromâna vorbită la sud de Monte Maggiore, l-a avut şi influența limbii italiene literare şi, în principal, a dialectului venețian, influență care s-a manifestat fie direct, fie prin intermediul croatei (după cum bine se ştie, majoritatea elementelor de origine italiană din istroromână se găseşte şi în graiurile croate din Istria).

Ca o consecință a acestor influențe, în plan lexical, odată cu numeroase alte împrumuturi, în istroromână au pătruns şi o serie de termeni italieni de

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

origine latină (intraţi direct sau prin filieră croată) care au devenit „dublete“ ale cuvintelor istroromâne moştenite din latină.

Identificarea acestor „perechi“ etimologice se loveşte însă de câteva obstacole, sau, altfel spus, există câteva aspecte care îngreunează un demers de acest tip.

Un prim aspect care trebuie avut în vedere este legat, după cum preciza şi Kovačec, *Elém.* 170-171, de „caracterul efemer şi destul de instabil“ al împrumuturilor din italiană, în numeroase cazuri putând fi vorba doar de împrumuturi ocazionale sau individuale (datorate interferenţei codurilor lingvistice) şi nu de elemente cu o oarecare stabilitate în limbă şi cu un uz mai larg. Un exemplu, în acest sens, este ir. *căldåi̯a* (< it. *caldaia*) care pare a fi dubletul neologic al termenului moştenit *cadęrę* „căldare“ (lat. *caldaria, -am*). Dacă însă termenul moştenit este atestat de majoritatea cercetătorilor (Maiorescu 96: *cadeară*; Byhan 235-236; Popovici II 95; LlB (*apud* Puşcariu 105): *cadęrę* (S, N), *cadęra* (C), *cadera* (L); Puşcariu SI III 305: *cadęre*; Cantemir 160; Kovačec, *Rječnik* 45: *cadérę, -a* (B); Sârbu-Frăţilă 195: *cadåre*; Pellis (întrebarea 757 *caldaione*): *cadạra* (J), *cadęra* (S), *cadèra* (B); Filipi, ALIr (întrebarea 576 *tingire, căldare*): *o cadęrę* (*do cadęr*) (S, N), *o cadęra* (*do cadęre*) (Sc), *o cadęre* (*do cadęre*) (L, M, C), *o cadęre* (*do cadęr*) (B, Şc, T, Z)), *căldåi̯a* este notat doar de Popovici I 146, după comunicarea lui J. Belulovici şi cu explicaţia „caldaia della macchina à vapore“. Lipsa unei alte atestări s-ar putea datora naturii textelor culese de cercetătorii amintiţi, *căldåi̯a* putând fi un termen „tehnic“, specializat în raport cu „perechea“ sa etimologică, sau ar putea fi vorba doar de un împrumut individual.

Situaţia opusă se întâlneşte în cazul perechii *fåvru - fåbro* „fierar“ [lat. *fabĕr*, *-brum*]. Dacă termenul împrumutat este înregistrat de mai mulţi cercetători (Maiorescu 104: *fabru, -i*; Byhan 218: *fåbru*; Popovici II 108; Kovačec, *Rječnik* 76; Sârbu-Frăţilă 211), cuvântul moştenit[1] este atestat doar de Maiorescu 104 s.v. *fabru* (apare şi la Byhan 218, însă este preluat după Maiorescu). Faptul că există doar o singură atestare nu înseamnă neapărat că nu putem vorbi de dublete etimologice. Cel mai probabil, cele două cuvinte au funcţionat în paralel o anumită perioadă de timp, termenul de origine italiană înlocuind, în cele din urmă, termenul moştenit. Aşadar, situaţia acestor unităţi lexicale trebuie urmărită atât în plan sincronic, cât şi diacronic, fapt deseori dificil, deoarece, după cum se

[1] Vezi şi CDDE 569, PEW 590, Ciorănescu, DER 3298.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

ştie, dialectul istroromân nefiind fixat în scris, avem la dispoziţie doar textele înregistrate şi inventarele realizate de cercetători, care nu sunt întotdeauna suficiente realizării unui astfel de demers.

Un alt aspect deosebit de important este legat de răspândirea geografică a termenilor, deoarece, pentru a putea fi consideraţi dublete etimologice, ar trebui ca atât termenul nou, cât şi cel „vechi“ să fie sau să fi fost cunoscuţi şi folosiţi în aceeaşi „variantă“ a istroromânei (de nord sau de sud[2]). Din păcate, din diferite motive (nu au fost anchetate aceleaşi localităţi, nu s-a înregistrat acelaşi material — şi chiar în cazul în care s-a înregistrat, anchetele au fost făcute în perioade diferite de timp, cu informatori cu un grad de cultură diferit etc.), nu dispunem întotdeauna de informaţii suficiente nici în această privinţă. Astfel, de exemplu, în cazul verbului *a însemna*, atestat sub forma *sămnå* (< lat. *signare*) doar în Jeiăn (LlB *apud* Puşcariu SI III 117); Maiorescu 122: *semn*, *a semnà*, *semnat*) (mai este înregistrat şi de Byhan 336: *semnå*, însă este preluat de la Maiorescu) şi sub forma *seńęį* (< it. *segnare*) în Suşnievița, Bârdo, Sucodru, Noselo (LlB *apud* Puşcariu SI III 117) (este înregistrat şi de Maiorescu 122: *senĭu, a seńà*, Byhan 336: *seńå*, Popovici II 148), putem afirma că cele două forme nu constituie dublete etimologice în momentul de faţă, ci este vorba doar de păstrarea termenului moştenit în grupul de nord şi înlocuirea sa cu un împrumut din italiană în grupul din sud, însă acest fapt nu ne împiedică să presupunem că într-o epocă nu prea îndepărtată şi în varianta sudică a existat forma moştenită *sămnå*.

Deloc de neglijat este şi modul în care a fost cules materialul lexical de care dispunem, fiind cunoscut faptul că nu toţi cercetătorii care au efectuat anchete şi au alcătuit glosare dispuneau de cunoştinţe necesare în domeniu şi nici de aparatură tehnică performantă, fiind dificil, astfel, în numeroase cazuri, de stabilit dacă avem a face cu dublete etimologice reale, sau este vorba de imprecizia şi chiar subiectivismul anchetatorului.

În lipsa unor criterii sigure de departajare, am extras din materialul avut la dispoziţie şi acele cuvinte al căror „statut“ de „dublete“ stă sub semnul întrebării din unul dintre motivele expuse mai sus, cu menţiunea că nu am încercat să realizăm un inventar complet al acestor „perechi“ de cuvinte, ci doar o listă selectivă (exemplele sunt doar din categoria gramaticală a verbului şi a

[2] Nici varianta sudică a istroromânei nu este omogenă, în lexicul istroromân existând, după cum afirma Kovačec, *Descrierea*, p. 195, „deosebiri importante atât de la sat la sat, cât şi în interiorul satelor, de la vorbitor la vorbitor. Deosebiri există chiar şi în cadrul aceleiaşi familii, după sexul şi vârsta subiectului”.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

substantivului — cele mai bine reprezentate din punctul de vedere care ne interesează), scopul lucrării noastre fiind, în principal, acela de a evidenția anumite „probleme“ pe care le ridică identificarea acestor unități lexicale şi, bineînțeles, ilustrarea lor prin exemple.

Dăm, în continuare, această „listă“ ordonată în funcție de clasa morfologică, în cadrul celor două clase termenii fiind grupați în ordinea alfabetică a termenului moştenit.

(ăn)carcå — (in)cargę̨i [lat. *(in)-carr(ĭ)care*]

(ăn)carcå „a încărca“ atestat de Maiorescu 98, 108: *carc*, *a cărcà*, *cărcat*; *incarc, a incărca, incărcat*; Byhan 239: *carcå, -åt, cårc*; Popovici II 90: *(ăn)carcå, -åt, cårcu*; LlB (*apud* Puşcariu SI III 116): *ăncrcå* (J) (= it. „caricare sul dorso“); *ncarcå pre umer, pre spåte* (S); *ncarcát-a brenta* (Gd); Puşcariu SI III 303: *ăncarcå* „a urca în cârcă“; Cantemir 158: *ăncarcå, ăncårcu, ăncarcåt*; Kovačec, *Rječnik* 30: *âŋcârcå* (J, N) „uprtiti (na leda)“; Sârbu–Frățilă 189 s.v. *âncârcat*: *âncârcå* „a urca în cârcă“

(in)cargę̨i „a încărca“ notat de Maiorescu 98, 108: *cărghesc*, *cărghi*, *cărgheit* (sic!), respectiv, *incarg* (sic!); Byhan 239, 301: *cargę̨i, -ę̨it, -esc* şi *ăncargę̨i*; Popovici II 96: *cargę̨i, -ę̨it, -esc*; LlB (*apud* Puşcariu SI III 116): *i̯o-i̯ pre vozu* ***kergé*** *o nekergé lęmnele* (Gd)

– < ven. *encargàr*, *cargar*; cf. şi cr. *krg**à**ti* „tovariti“ (Skok II 47, s.v. *kârag*)

poscapå[3] — poscapę̨i̯

poscapå înregistrat de Puşcariu SI III 321: ~ *ćå* „a pleca (de tot)“ şi de Cantemir 176 cu sensul „a scăpa“

– format din prefixul aspectual slav *po-* + *scapå*[4] (< lat. **excappare*, influențat, în ceea ce priveşte sensul existent la Puşcariu, de it. *scappare* „a pleca (în grabă)“)

poscapę̨i̯ notat de Byhan 313 cu sensul germanului „entweichen“, de Popovici II 138 şi de Cantemir 176 cu sensul „a scăpa (de tot)“

---

[3] Perechile de tipul *poscapå-poscapę̨i̯*, *fumå-fumę̨i̯* etc. reprezintă o categorie aparte de dublete, unicul element distictiv în cazul acestora fiind sufixul infinitivului, sau, altfel spus, tipul de conjugare în care sunt încadrate. Astfel, prezența sufixului *–å* la un verb istroromân reprezintă o „garanție” că verbul respectiv este moştenit, în timp ce sufixul *-ę̨i̯*, ataşat aceluiaşi radical, indică faptul că termenul este de proveniență recentă în limbă (italiană sau croată). Vezi, în acest sens, Puşcariu SI II, p. 168-169.

[4] Înregistrat de Maiorescu 121, Byhan 339, Popovici II 147, Puşcariu SI III 324, LlB (*apud* Puşcariu SI III 132), Cantemir 179, Kovačec, *Rječnik* 172, Sârbu–Frățilă 271.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

– < prefixul aspectual slav *po-* + **scapę̑i*[5] (< it. *scappare*)

fumå — fumę̑i [lat. *fumare*]

fumå „idem“ notat de Byhan 221; LlB (*apud* Puşcariu SI III 113) (Gb)

fumę̑i „a fuma“ înregistrat de Byhan 221 (B); Popovici I 148 (B); LlB (Puşcariu SI III 113) (S); Cantemir 166; Pellis (întrebarea 461 *pipa per fumare*): *pipa za **fumę̑i*** (B)

– < ven. *fumar*, cr. *fumati*

* * *

aį̑er — aria [lat. *aēr, aĕrem*]

aį̑er „aer“ notat de Maiorescu 92: *aer*; Byhan 183: *aer*, *-u*; Popovici II 87: *aį̑er* (*åńer*); LlB (*apud* Puşcariu SI III 100): *aį̑er* (J); Kovačec, *Elém.* 161: *åį̑er* (J) „tourbillon de l’air“

åriį̑e „aer“ înregistrat de Maiorescu 92 (s.v. *aer*): *aria*; LlB (*apud* Puşcariu SI III 100): *årį̑e* (J, S); Cantemir 157: *u̯åriĭe*; Kovačec, *Elém.* 160; Kovačec, *Rječnik* 24: *åriį̑e*, *-a* (mai ales în graiul de sud)

– < it. *aria*, cr. reg. *ârija* (vezi Skok I 17, s.v. ***à**jer*)

cumnåt — cuńåt [lat. *cognatus, -um*[6]]

cumnåt „idem“ notat de Byhan 257 (J), Popovici II 103, Cantemir 163; Sârbu-Frățilă 202; termenul este înregistrat şi de Kovačec, *Descrierea* 198, însă cu sensul „nepot (de soră sau frate)“ şi cu mențiunea că este folosit doar de persoanele mai în vârstă.

cuńåt, *cuńad* „cumnat“ înregistrat de Maiorescu 102: *cuniați*; Byhan 258: *cuńåt, -ț*; Popovici II 103 s.v. *cumnåt*: *cuńado*, *-zi* (în Val d’Arsa); LlB (*apud* Puşcariu SI III 108): *cuńådo*, pl. *-å∫* (J); *cuńado*, *cuńådo*, art. *-du* (S), *cuńado* (N); Kovačec, *Elém.* 167: *cuńådo* cu sensul „beau-frère (mari de la soeur)“ în graiurile din sud, în timp ce la Jeiăn are, în principal, sensul „cousin (fils de l’oncle ou de la tante)“ (este admisă şi semnificația „beau-frère“); Kovačec, *Rječnik* 59: *cuńådo*, pl. *cuńåz, -i* (B, J); Sârbu-Frățilă 202: *cuńat* (*cuńado*), *cuńaț*; Pellis (întrebarea 1482 *cognato*): *kuñ^{u}ɷd^{o}* (B); Filipi, ALIr (întrebările 536 a. *fratele soțului* şi 537 *soțul surorii soțului*): *un (#n) cuńådo* (*doj cuńåz*) (din toate localitățile istroromâne anchetate)

[5] Apare la Popovici II 138 s.v. *poscapę̑i*, însă lipseşte la litera *s* a aceleiaşi lucrări.

[6] Se ştie că lat. cl. *cognatus* „rudă de sânge; rudă”, sub influența lui *compater*, *consocer*, şi-a restrâns sensul în latina populară, dobândind un înțeles mai concret, şi anume, „bărbatul surorii”, „soția fratelui” (vezi, în acest sens, Scurtu, *Termenii de înrudire*, p. 212)

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

– formele *cuńåd*, *cuńado* provin din ven. giul. *cugnado* „idem“ (cf. şi cr. *kùnjādo* (Istria) „djever, šurjac, svak, pašenog“ (Skok II 144, s.v. *konjado*)), iar *cuńat* corespunde it. *cognato*

cumnåta* — *cuńata*, *cuńåda [lat. *cognata*, *-am*]

cumnåta[7] „idem“ notat de Bartoli în listele sale din Jeiăn (*apud* Puşcariu SI III 108)

cuńata, cuńåda „cumnată“ înregistrat de Maiorescu 102: *cunĭată, -e*; Byhan 258: *cuńåtę, -e*; Popovici II 103 s.v. *cumnåt*: *cuńada, -ele* (Val d'Arsa); LlB (*apud* Puşcariu SI III 108): *cuńåda* (J), *o cuńadę*, *o cuńådę* (S) *cuńada* (L, N); Puşcariu SI III 307: *cuńådę*; Kovačec, *Elém.* 167: *cuńådę* „belle-soeur (femme du frère, soeur du mari)“ în graiurile din sud, în timp ce la Jeiăn, *cuńåda* este folosit cu sensul „cousine (fille de l'oncle ou de la tante); Kovačec, *Rječnik* 59: *cuńådę, -a, -e, -ele* (B), *cuńåda, -e, -ele* (J) „nevjesta (bratova žena, šogorica)“; Sârbu–Frăţilă: *cuńata* (*cuńada*), *-e*; Pellis (întrebarea 1483 *cognata*): *kuñωd*^{a} (B); Filipi, ALIr (întrebările 536 b. *soţia fratelui soţului*, 538 *sora soţului* şi 539 *sora soţiei*): *o cuńådę* (*do cuńådę*) (S, N); *o cuńåda* (*do kuńåde*) (în restul localităţilor anchetate)

– < it. *cognata*, respectiv, ven. giul. *cugnada* (cf. şi cr. *kùnjāda* „zaova, svast, jetrva“ (Skok II 144, s.v. *konjado*))

făntărę* — *funtånę [lat. *fontana, -am*]

făntărę „fântână“ consemnat de Popovici II 109: *făntărę, -a, -ele* şi *funtura* (la Cârnelţi în Grobnic); Byhan 218-219: *făntărę*, *-e* (J); LlB (*apud* Puşcariu SI III 111): *făntăra* (J) (= sl. *studenac*); Cantemir 165: *fântắrę, -r*; Kovačec, *Rječnik* 77: *fântắra*, *fântắr* (J, N) „izvor, česma; zdenac“; Pellis (întrebarea 1678 *fontana*): *f*^{e}*nt*^{ă}*ra* (una buca primitiva) (B); Filipi, ALIr (întrebarea 1088 a. *fântână, puţ*): *o făntăra* (*do făntăre*) (J)

funtånę[8] „fântână“ atestat de Maiorescu 105: *fontână*; Byhan 217: *fontănę*; Puşcariu SI III 310

– < it., ven., cr. *fontàna*

l'in* — *lin [lat. *līnum*]

l'in[9] „in“ înregistrat de Maiorescu 110; Byhan 270; Popovici II 122

[7] Feminin format de la forma de masculin (vezi, în acest sens, Ciorănescu, DER 2673; Scurtu, *Termenii de înrudire*, p. 209)

[8] În istroromână a mai fost înregistrată şi o formă „mixtă”: Maiorescu 105: *fontară* (Bârdo); Byhan 217: *fontărę*, care se datorează influenţei it., ven., cr. *fontana* asupra cuvântului moştenit *făntărę*.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

lin „in“ notat de Bartoli în listele sale din Suşnievița (*apud* Puşcariu SI III 115) şi de Kovačec, *Rječnik* 105 din Suşnievița şi Noselo

– < ven. giul. *lin* „idem“

merindę — marende [lat. *merĕnda, -am*]

merindę „prânz“ notat de Maiorescu 112: *merinde*, art. *merinda* „Mittag als Zeit und Essen“; Byhan 274: *merindę, -e* (J) „Mittagessen, Vesperbrot“; Popovici II 124: *merindę, -a,* pl. *-e*; Puşcariu SI III 314; Cantemir 171: *merę́ndę, -e*; Kovačec, *Elém.* 163: *merinde* (J) „déjeuner, repas du midi“; Kovačec, *Rječnik* 116: *merinde* (graiul din sud; Jeiăn) „objed, ručak“; Sârbu–Frăţilă 227: *merinda, -e*; Pellis (întrebarea 106 *pasto di mezzodì*): *merìnda* (J, S); *m^{e}rindω* (B); Filipi, ALIr (întrebarea 728 *mâncăruri în cursul zilei*): *merinda* (*do merinde*) (J, Sc, L, B, M, Şc, T, C), *o merindę* (*do merinde*) (S, N), *o merinde (do merinde)* (Z)

maréndę înregistrat de Kovačec, *Elém.* 163 cu sensul „casse-croûte, collation“ şi tot de Kovačec, *Rječnik* 112 din varianta de sud a istroromânei, cu sensul „doručak; marenda“; vezi şi Sârbu–Frăţilă 226: *marenda* (cu trimitere însă la forma *merinda*); Filipi, ALIr (întrebarea 728 *mâncăruri în cursul zilei*): *o marenda* (*do marende*) (L, B, Şc, T)

– < ven. giul. *marenda* „colazione (il primo pasto della mattina e anche il leggero del mezzogiorno), merenda“ (Rosamani 592); cf. şi cr. *màrēnda* „doručak“ (Skok II 377, s.v. *màrēnda*)

púmăn — puńe, ***puńu*** [lat. *pŭgnus*, *-um*]

pumăn „pumn“ notat de Maiorescu 119: *pumn, -i*; Byhan 323: *pumăn, pumni*; Popovici II 142: *pumăn*, *pumnu*, pl. *-i* „pumn; lovitură de pumn“; Bartoli (*apud* Puşcariu SI III 129): *púmăn*, art. *púmănu* (= it. *pugno*) (J); *un púmăn* (= it. *pugno*, *colpo (?)*) (S); *púmăn* (Gb); *púmăn* (= it. *pugno, colpo*) (Gd); *púmăn* (= it. *pugno*), *o púmăn* (= it. *colpo*) (B); *púmănu* (C); *púmănu* (= it. *pugno*), *dåt-am púmănu* (L); *pumăn* (= it. *pugno*), *un pumăn* (= it. *colpo*) (Sc); *púmăn* (= it. *pugno* e *colpo col pugno*) (N); Puşcariu SI III 322: *pumăn*; Cantemir 177: *pumăn*; Kovačec, *Rječnik* 161: *púmân, -u*; *(doi) púmni* (*púmne, púmnele*) (S) „šaka“; Sârbu–Frăţilă 263: *pumăn*, *pumń*; Pellis (întrebarea 191 *pugno*; întrebarea 192 *due pugni*): *pùmen* (S), *pùmẹnu* (B); *doĭ pùmni* (B); Filipi, ALIr (întrebarea 260 a. *pumn*): *un (#n) pumăn (doj pumni)* (din toate localităţile anchetate)

---

[9] Conform legilor fonetice ale dialectului istroromân, ar fi fost de aşteptat o formă **l'ir*, însă, probabil, forma fără rotacism se datorează influenței ven. *lin*, cr. *lan* (vezi Byhan 279, Puşcariu SI II 113).

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

puńu, *puńe* înregistrat de Bartoli din Jeiăn şi Suşnievița: *o puńe* (= it. *colpo*), respectiv, Letai: *dåt-am puńu*, de Kovačec, *Rječnik* 161: *púńe*, *-a*; *puń, púńile* (J, B) cu sensul cr. *šaka*, de Sârbu–Frățilă 263: *puńa, puń* şi de Pellis (întrebările 191 *pugno* şi 192 *due pugni*): *pùńa* (J); *đ^{u}o puń* (J); interesant este faptul că Filipi, ALIr (întrebarea 260 a. *pumn*) a înregistrat doar în Jeiăn împrumutul italian: *o puńa (do puńe)*, în celelalte localități folosindu-se forma moştenită (v. *supra*)

– forma *puńu* provine din it. *pugno* s.m., iar *puńe* din it. *pugna* s.f. pl. „pumn“

turtę — torta [lat. *turta* în loc de *torta*]

turtę „turtă, plăcintă“ înregistrat de Maiorescu 127: *turtă, -e* „turtă, aluat copt“; Byhan 373; Popovici II 160: *turtę, -a*; Cantemir 184

torta „turtă“ notat de Bartoli în listele sale (*apud* Puşcariu SI III 137): *tọrta* (S) şi Sârbu–Frățilă 289 „tortă“

– < it. *torta* „tort; prăjitură, plăcintă“; cf. şi cr. *torta*

frunte — fronte [lat. *frons, -ontem*]

frunte „idem“ înregistrat de Maiorescu 106: *frunte*, art. *frunta*, pl. *frunti, frunți, frunțile*; Byhan 220; Popovici II 111: *frunte, frunta*, pl. *-le*; LlB (*apud* Puşcariu SI III 113): *frunte* (J, S, Sc); *pre frunte* (B, C, L, N); *frunta* (Gb, Gd); Puşcariu SI III 310: *fruntę*; Cantemir 166: *frunte, frunț*; Kovačec, *Rječnik* 81: *frúnte*, *-a*, *frúnte, -ele* (S, B, J); Sârbu–Frățilă 213: *frunte, -ț*; Pellis (întrebarea 141 *fronte*): *frùnta* (J, S, B); Filipi, ALIr (întrebarea 182 *frunte*): *o frunte* (*do frunte*) (J, C, Z, M), *o fruntę* (*do frunte*) (S, N); *o frunta* (*do frunte*) (Sc, L, B, Şc, T)

frónte, -a (S) înregistrat de Kovačec, *Rječnik* 81 cu sensul „bojišnica, fronta“ (cf. şi *dupa frónte* „iza bojišnice“)

– < it. *fronte* „frunte“; (înv.) „front“

Aşadar, nefiind doar rezultatul unor influențe care s-au exercitat într-o perioadă de timp determinată, ci şi al unui plurilingvism[10] activ şi de lungă durată, problema acestor unități lingvistice este deosebit de complexă, necesitând un studiu amănunțit, care trebuie să urmărească situația acestor perechi de cuvinte atât în sincronie, cât şi în diacronie, cu evidențierea ariei de răspândire, a

[10] După cum afirma Kovačec, *Istroromâna*, p. 552, „componenta lui obligatorie [a plurilingvismului] este demult numai bilingvismul istroromân-croat, general şi activ”.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

poziției lor în raport cu sistemul lingvistic istroromân (sunt împrumuturi ocazionale, individuale sau aparțin sistemului), a categoriei de indivizi care le utilizează etc., aspecte însoțite, bineînțeles, de observații de natură semantică.

ABREVIERI
B = Bârdo
C = Costârcean
Gb = Grobnic
Gd = Gradigne
J = Jeiăn
L = Letai
M = Miheli
N = Noselo
S = Suşnievița
Sc = Sucodru
Șc = Șcabici
T = Tărcovți
Z = Zancovți

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.

Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, Editura Academiei, 1959.

CDDE = I.-A. Candrea şi Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A — Putea)*, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec & Comp., 1907-1914.

Ciorănescu, DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinți şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I. O., 2001.

Filipi, ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul Lingvistic Istroromân. Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pula, 2002.

Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

Kovačec, *Elém.* = August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica“, XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159-175.

Kovačec, *Istroromâna* = August Kovačec, *Istroromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul românesc, 1984, p. 550-591.

Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

LlB = Listele lui Bartoli (*apud* Puşcariu SI III, p. 97-141).

Maiorescu = Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria şi vocabular istriano-român*, ediția a II-a, publicată de Titu Maiorescu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1900.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)

Pellis = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge“, 16, 1991, p. 107-137.
PEW= Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, ediția a II-a, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1975.
Popovici I = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, Partea I (*Referințele sociale şi gramatica*), Halle a.d. S., 1914.
Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, Partea a II-a (*Texte şi glosar*), Halle a.d. S., 1909.
Puşcariu SI = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, II. *Introducere - Gramatică - Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, 1926; III. *Bibliografie critică - Listele lui Bartoli - Texte inedite - Note - Glosare*, Bucureşti, 1929.
Rosamani = Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione giuliano-dalmata*, Trieste, Edizioni Lint, 1990.
Sârbu–Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.
Skok I-II = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. II, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971-1972.
Scurtu, *Termenii de înrudire* = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1966.

QUELQUES REMARQUES SUR LES DOUBLETS ETYMOLOGIQUES DE L'ISTROROUMAIN

Résumé

Parmi les termes d'origine latine que l'istroroumain a empruntés à l'italien (qu'il s'agit de l'italien littéraire ou du dialecte vénitien), directement ou par l'intermédiaire du croate, il y en a quelques uns qui sont devenus les doublets étymologiques des mots istroroumains hérités du latin. Dans cette étude nous avons essayé de mettre en évidence quelques aspects qui rendent difficile l'identification de ces paires étymologiques, en illustrant en même temps ce phénomène par quelques exemples.

BDD-V1907 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:26 UTC)